

РІВНЕНСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ

ДОЧІРНЄ ПІДПРИЄМСТВО «ВОЛИНСЬКІ СТАРОЖИТНОСТІ»
ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА «НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР
«ОХОРОННО-АРХЕОЛОГІЧНА СЛУЖБА УКРАЇНИ»
ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ВИПУСК ІХ

ЧАСТИНА ІІ

РІВНЕ - 2011

УДК 908 (447)
ББК 26. 890 (4 Укр – 4 Рів)

Наукові Записки. Випуск ІХ. Ч.2 - Рівне, 2011. - 324 с.

У науковому збірнику: «Наукові Записки. Випуск ІХ. Ч.2» опубліковано матеріали наукових досліджень присвячених історії Волинського краю. Ряд статей проілюстровано фотографіями, таблицями які опубліковані вперше.

Видання розраховане на докторантів, викладачів, аспірантів, магістрів, істориків, археологів, культурологів, етнологів, фольклористів, етнографів, мистецтвознавців, музейних працівників, краєзнавців, художників, а також молодих дослідників які роблять перші кроки у створенні нових знань.

Друкується в авторській редакції. Відповідальність за достовірність наукової інформації, фактів, цитат, посилань літературних джерел, таксономічних, географічних назв та інших відомостей несуть автори.

ВИСЛОВЛЮЄМО ЩИРУ ВДЯЧНІСТЬ
ЗА СПРИЯННЯ У ВИДАННІ НАУКОВОГО ЗБІРНИКА
ДОЧІРНЬОМУ ПІДПРИЄМСТВУ
«ВОЛИНСЬКІ СТАРОЖИТНОСТІ»
ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА
«НАУКОВО-ДОСЛІДНОГО ЦЕНТРУ
«ОХОРОННО-АРХЕОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ»
ІНСТИТУТУ АРХЕОЛОГІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ
І ОСОБИСТО - ОЛЕКСІЮ ЗЛАТОГОРСЬКОМУ

Адреса редакції:
Рівненський обласний краєзнавчий музей,
Вул. Драгоманова 19
м. Рівне
Україна
33028

Телефон (факс) 0362 26 75 80,
E-mail: rivnemuseum@ukr.net

© Рівненський обласний краєзнавчий музей, 2011
© Автори статей, 2011
© Дочірнє підприємство «Волинські старожитності» державного підприємства «Науково-дослідного центру «Охоронно-археологічної служби України» інституту археології національної академії наук України, 2011

*Олексій ЗЛАТОГОРСЬКИЙ,
Андрій БАРДЕЦЬКИЙ*

ДОСЛІДЖЕННЯ БАГАТОШАРОВОГО ПОСЕЛЕННЯ ГНІДАВСЬКА ГІРКА БІЛЯ ЛУЦЬКА У 2010 РОЦІ

Урочище «Гнідавська Гірка» займає високий лівий корінний берег р. Стир, обмежений із півночі і північного сходу — заплавою, з півдня — приватною забудовою, а зі сходу — допливом р. Стир — річкою Рудка (Жидувка, Гнідава). Край берега інтенсивно розорюється вже впродовж 40 років, на сьогоднішній день на території пам'ятки майже 80% площі займає забудова. Площа ж самого поселення складає 25 000 м². Східна частина пагорба частково знищена кар'єром колишнього цегляного заводу.

Пам'ятка має 80-річну історію археологічних досліджень. У 1935 р. її обстежував директор Луцького музею Ян Фітцке [Фітцке, 2005, с. 99], який виявив тут матеріали давньоруського часу. Пізніше працівник музею Зігмунт Леський продовжив його дослідження і виявив знахідки культури лінійно-стрічкової кераміки і тшинецької культури. У 1967 р. під керівництвом вчителя школи М. Матвієйка в південно-східній частині пам'ятки було виявлено та досліджено господарську споруду з глиняною піччю, житло-напівземлянку ранньослов'янського часу [Терський, 2006, с. 213] та ґрунтовий могильник

стжижовської культури епохи бронзи [І. Свешніков, 1993, с. 25]. У 1968 і 1969 роках роботою Волинського загону Інституту археології АН УРСР під керівництвом М. Кучери в східній частині пам'ятки було досліджено на площі 600 м² ранньослов'янське поселення. Виявлено також житла та ями культури лінійно-стрічкової кераміки, матеріали епохи бронзи та ранньозалізного часу [Кучера, 1975]. У 1972 р. у північній частині урочища були проведені рятивні археологічні дослідження Волинською археологічною експедицією Луцького державного педагогічного інституту ім. Лесі Українки під керівництвом М. Кучинка. На площі 160 м² виявлено житла-напівземлянки і печі давньоруського часу [Кучинко, 1974; 1976]. У 1981 р. поруч із розкопом М. Кучери провів дослідження на площі 100 м² Г. Охріменко [Охріменко, 2009, с. 46–577]. У 1988 р. на південно-західній околиці загоном археологічної експедиції Луцького державного історико-культурного заповідника під керівництвом Б. Сайчука виявлено споруду X ст. та XIII–XIV ст. [Терський, 2006, с. 214]. Починаючи з 2002 р. на території урочища проводить дослідження експедиція ВФ ДП ОАСУ

(у 2002–2007 рр. під керівництвом В. Шкоропада, 2008 р. — під керівництвом О. Златогорського). Протягом цього періоду закладено 9 розкопів у центральній, південно-східній та східній частинах пам'ятки і досліджено близько 680 м², виявлено об'єкти ранньозалізного віку, культури Лука-Райковецька та Х–ХІІІ ст. [Шкоропад, 2004; Златогорський, 2009].

Дослідження волинських археологів 2009 р. проводились у центральній частині пам'ятки на місці будівництва житлового будинку, за 0,37 км (азимут 237 градусів) від церкви в с. Рованці. Розкрито площу 636,5 м². У розкопі № 10 виявлено і досліджено 50 об'єктів: дві ровоподібні споруди і сім споруд культури лінійно-стрічкової кераміки (V тис. до н. е.), вісім трапецієподібних ям, одне напівземлянкове житло і одне інгумаційне поховання стжиковської культури (XVII–XVI ст. до н. е.), сім ям лужицької і три споруди і одне житло лужицької культури (VIII–VII ст. до н. е.), одна споруда і дві ями ранньослов'янського часу (I тис. н. е.), два напівземлянкових житла культури Лука Райковецька (VII–VIII ст.), чотири напівземлянкових житла, одна напівземлянка виробнича споруда з трьома нішовидними печами, одна зернова яма Х ст., одна виробнича споруда з двома печами, одна частково досліджена виробнича споруда з нішовидною піччю, одна зернова яма, одна споруда і один огорожувальний рів навколо садиби з трьома вогнищами XII ст., одна яма XVII ст., дві споруди і одна яма без встановленої приналежності [Златогорський, 2010].

За сезон 2010 р. пам'ятка в ур. Гнідавська Гірка досліджувалась розкопками в двох розкопах і спостереженням за прокладанням траншеї

для каналізації. Загальна площа дослідження становить 618 м² (розкоп 11–409 м², розкоп 12–209 м²). Довжина траншеї становить 360 м.

Розкоп 11 (рис. 1,2 в) орієнтовано за сторонами світу, розбито на 3 ари по лінії захід-схід і додатково ще по пів ара з північного і південного боку відповідно до сучасних обставин і меж відведеної під будівництво ділянки. З метою повного дослідження важливого об'єкту було закладено дорізку розмірами 3×3 м. Нульовий репер забито в північно-західному куті ару 1.

Рельєф в межах розкопу понижується в південному і східному напрямку, і рівень денної поверхні південно-західного сектору розкопу на 0,3 м нижче.

Глибина культурного шару різна. В арі 1, 2 і 5 вона становить 1 м, в арі 3 0,5 м, а в арі 4–0,3 м від рівня денної поверхні. Нижче залягає шар перехідного до материка ґрунту жовто-сірого кольору в якому читаються заповнення об'єктів. Потужність останнього — 0,2–0,5 м, а нижче фіксується материковий суглинок жовтого кольору.

Знахідки в межах культурного шару були перевідкладені. Відмічено тільки поступове зменшення кількості матеріалів пізньосередньовічного часу по мірі заглиблення, і практична відсутність їх нижче глибини –0,5 м в глибшій частині розкопу. Знахідки інших культурних періодів залягали на всіх глибинах. У східній частині розкопу культурний шар частково був знесений і перевідкладений, про що свідчить чітка межа між останнім і передматериковим шаром який залишався незачепленим.

Всього в розкопі 11 виявлено і досліджено 36 об'єктів (номери об'єктів співпадають з номерами позначени-

ми на плані (рис. 2). Серед них: 1 інгумаційне поховання волино-люблінської культури (об'єкт 30), 4 ями середньої епохи бронзи (об'єкти 7, 5, 12, 35), 1 споруда (об'єкт 31) і 1 яма (об'єкт 13) тшинецько-комарівської культури, 1 житло (об'єкт 36) і 1 зернова яма (об'єкт 15) IX–X ст., 3 житла (об'єкти 1, 4 і 9), 1 зернова яма (об'єкт 4) і 11 споруд і ямок (об'єкти 2, 6, 10, 11, 17, 18, 19, 20, 26, 27, 32) XII–XIII ст., 2 зернових ями давньоруського часу (об'єкти 24 і 33), 1 споруда XV ст. і 9 ям невизначеного часу (об'єкти 8, 16, 21, 23, 24, 25, 28, 29, 34).

Поховання *волино-люблінської культури* (об'єкт 30) знаходилося під західною стінкою розкопу в межах ару 4 (рис. 2,30). Рівень виявлення поховальної ями становив $-0,3$ м від денної поверхні і $-0,6$ м від нульової позначки. Заповнення ями складалось з сірого суглинку перемішаного з світлішим материковим суглинком. Пляма заповнення читалась не чітко і виділялась на фоні передматерикового суглинку незначним потемнінням. Поховальна яма мала прямокутну форму розмірами $1,8 \times 1$ м витягнуту по лінії південь-північ з незначним відхиленням на захід. Стінки ями були злегка похилі, дно — рівне, а глибина останнього становила $-0,5$ м від рівня виявлення. Анатомічний порядок кісток був порушений. Небіжчик покладений в скорченій позі на правому боці орієнтований головою на південь. Кістки ніг зберегли первинне положення і знаходились на дні ями. Кістки ж верхньої частини тіла з тазом включно були зрушені в давнину і залягали скупченням в південній частині ями на глибині $-0,25$ – $0,5$ м. Череп без нижніх щелеп знаходився в районі тазу на глибині $-0,25$ м. Анатомічний порядок зберегла також

одна кість руки, яка знаходилась в південно-східному куті на дні ями. Очевидно ця рука при укладанні тіла небіжчика була підігнута до рівня його обличчя. В цьому ж куті на дні стояла амфора. Вона була роздавлена на декілька великих частин, одна з яких змістилась убік, а внутрішній простір був заповнений ґрунтом, у вмісті якого жодних інших речовин помічено не було. Стінки амфори були незначно деформовані. На захід від ніг на дні ями знаходилось скупчення вохри овальної в плані форми розмірами $0,15 \times 0,08$ м і висотою $0,05$ – $0,07$ м. В середині останнього виявлені три крем'яні вироби на пластинах розміщені паралельно і щільно один біля одного (рис. 4,1).

Амфора мала дві ручки симетрично розміщені трохи вище плічок. Циліндричні отвори в них були зроблені вертикально і мали діаметр $0,7$ см. Невеликі фрагменти вінець виявити не вдалося. У профілі посудина мала відігнуті назовні вінця із сплюсненими горизонтально слабо заокругленими не потовщеними краями, дугасту шийку і слабо профільовані плічки, плоске невиділене дно (рис. 4,2). Зовнішня поверхня амфори лощена, у верхній частині темно-сірого кольору, а нижче плічок — коричнево-сіра плямиста. Внутрішня поверхня тулуба добре згладжена, а шийки і вінець — лощена, світло-коричневого і сірого кольору, також плямиста. Глиняне тісто має дрібнозернисту структуру і нагадує кам'яну масу. В ньому присутні домішки дрібного піску. Розміри амфори представлені наступними параметрами: висота — 30 см, діаметр вінець — $17,5$ – 18 см, діаметр дна — 8 см, діаметр плічок — 19 см, товщина стінок — $0,5$ см.

Знаряддя виготовлені на по-
вздовжніх пластинах з темно-сірого
волинського туронського кременю
зроблених у техніці твердого відбій-
ника, про що свідчать виділені ударні
горбики на черевцях. У двох із них
бічні краї були покриті нерегулярною
мікрофасетковою лускоподібною
ретушшю і слабо залощені від спра-
цювання (рис. 4,3,4). Третє знаряддя
мало порівняно більшу товщину, ви-
сокі бічні краї притуплені нерегуляр-
ною мікрофасетковою лускоподібною
ретушшю. На обох його кінцях
помітні сліди спрацювання у вигляді
пікетажу і утертості (рис. 4,5). Кон-
тури скупчення вохри були чіткими,
що вказує на ймовірність поміщення
її у емність з органічного нестійкого
матеріалу (можливо мішечок з тка-
нини або шкіри?).

Об'єкти середньої епохи бронзи.
Об'єкт 5 — яма овальної форми роз-
мірами 1,7×1,2 м витягнута по лінії
захід-схід, мала похилі стінки, рівне
дно, глибиною 0,3 м, рівень виявлен-
ня –0,8 м від нуля. Заповнення скла-
далось з сірого гумусованого суглинку.
В ньому виявлено аморфні відщепи
з кременю. Об'єкт 7 — яма овальної
форми розмірами 1,15×0,9 м витягну-
та по лінії північ-південь, мала вер-
тикальні стінки, рівне дно, глибиною
0,3 м, рівень виявлення –0,85 м від
нуля. Заповнення складалось з сірого
гумусованого суглинку. В ньому ви-
явлено фрагмент посудини межано-
вицької культури. Об'єкт 12 — яма
круглої форми діаметром 2,57 м, мала
похилі стінки, рівне дно, глибиною
0,9 м, рівень виявлення –0,6 м від
нуля. Заповнення складалось з сірого
гумусованого суглинку. В ньому ви-
явлено фрагменти посудин межано-
вицької культури і відщепи з кременю.
Об'єкт 35 — яма овальної форми
розмірами 1,7×0,9 м витягнута по лі-

нії північ-південь, мала похилі стін-
ки, рівне дно, глибиною 0,3 м, рівень
виявлення –1 –1,05 м від нуля (вияв-
лена на при зачистці дна об'єкту 10).
Заповнення складалось з сірого гуму-
сованого суглинку. В ньому виявлено
фрагменти кераміки стжижовської
культури і відщепи з кременю.

*Об'єкти тишинецько-комарівської
культури.* Об'єкт 13 — яма круглої
форми діаметром 2,2 м, мала похилі
стінки, рівне дно, глибиною 0,82 м,
рівень виявлення –0,6 м від нуля. За-
повнення складалось з сірого гуму-
сованого суглинку. В ньому виявлено
фрагменти посудини ТКК. Перекри-
тий об'єктом 9. Об'єкт 31 — споруда
овальної форми розмірами 2,5×1,7 м
витягнута по лінії північ-південь,
мала похилі стінки, рівне дно, гли-
биною 0,45–0,5 м, рівень виявлення
–0,6 м від нуля. На дні біля південної
стінки виявлено сліди від вогнища
у вигляді перепаленого суглинку ро-
жевого кольору. Заповнення скла-
далось з сірого гумусованого суглинку.
В ньому виявлено фрагменти кера-
міки ТКК, трубчасті пташині кістки
і велику кількість мушель молюсків
беззубок.

Об'єкти ІХ–Х ст. Об'єкт 36 —
житло-напівземлянка квадратної
форми розмірами 3,2×3 м орієнто-
ване кутами за сторонами світу, мало
похилі стінки, рівне дно, глибиною
0,55 м, рівень виявлення –0,6 м від
нуля. В північному куті знаходилась
глинобитна піч підковоподібною фор-
ми зі зруйнованим черенем і стін-
ками. Біля південно-східної стіни
виявлено ямку діаметром 0,25 м і гли-
биною 0,2 м. Заповнення складалось з
темно-сірого гумусованого суглинку
з вкрапленнями перепаленої глини і
вугликів. В ньому виявлено фрагмен-
ти кераміки ІХ–Х ст., біконічне гли-
няне прясло, фрагментовані залізні

шарнірні ножиці. Північна частина житла перекрита об'єктом 14. Об'єкт 15 — яма круглої форми діаметром 1,3 м, мала вертикальні стінки, лінзоподібне дно, глибиною 0,95 м, рівень виявлення –1,35 м від нуля. Заповнення складалось з темно-сірого гумусованого суглинку. В ньому виявлено фрагменти протовеня і горщиків ІХ–Х ст.

Об'єкти XII-XIII ст. Об'єкт 1 — житло-напівземлянка квадратної форми розмірами 4,5×4,3 м орієнтоване за сторонами світу, мало вертикальні стінки, рівне дно, глибиною 0,3–0,4 м, рівень виявлення –0,85 м від нуля. В північно-східному куті знаходилась глинобитна піч прямокутної в плані форми розмірами 2×1,6 м з трьома череннями висотою 0,9 м від дна. В східній стінці знаходилось нішоподібне заглиблення розмірами 1,2×0,7 м і глибиною 0,2 м. В центрі житла виявлено три ямки розміщені по лінії з півночі на південь діаметром 0,3, 0,25 і 0,45 м і глибиною 0,3 м, 0,15 і 0,35 м. Заповнення складалось з темно-сірого гумусованого суглинку з вкрапленнями перепаленої глини і вугликів. В ньому виявлено фрагменти кераміки XIII ст., цілий імпортований глек (рис. 5,16), дві залізні шпори (рис. 5,9,10) і фрагмент стремена (рис. 5,6), залізні ножі (рис. 5,11–15), фрагмент хоруса з бронзи (рис. 5,1), фрагмент бронзового хрестика (рис. 5,2), підвіску у формі плоского кільця орнаментовану штампованими хрестиками (рис. 5,3), перстень орнаментований двома заглибленими лініями (рис. 5,4), прясло з овруцького сланцю (рис. 5,5), рибальські залізні гачки (рис. 5,7,8). Об'єкт 9 — житло-напівземлянка аналогічне до попереднього розмірами 4,2×3,9 м і глибиною 0,5 м, рівень виявлення –0,6 м від нуля. Піч також мала три череня два

нижніх були вимощені фрагментами горщиків, мисок і зерновика. В східній стінці знаходилось нішоподібне заглиблення розмірами 1,2×0,7 м і глибиною 0,2 м. В південно-західному куті виявлено дві овальні ямки розміром 0,4×0,3 м і глибиною 0,3 м. Заповнення складалось з темно-сірого гумусованого суглинку з вкрапленнями перепаленої глини і вугликів. В ньому виявлено фрагменти кераміки XII-XIII ст., залізний ключ, ножі. Об'єкт 14 — житло-напівземлянка розмірами 3,5×3,2 м, орієнтоване за сторонами світу, мало похилі стінки, рівне дно, глибиною 0,6 м, рівень виявлення –0,6 м від нуля. В південно-західному куті і під південною стінкою виявлено дві овальні ямки розміром 0,3×0,15 м і глибиною 0,2 м. Заповнення складалось з темно-сірого гумусованого суглинку з вкрапленнями перепаленої глини і вугликів. В ньому виявлено фрагменти кераміки XII-XIII ст., фрагменти полив'яного посуду, бронзові намистинки, ножі. Об'єкт 4 — яма круглої в плані форми діаметром 2,2 м, мала нахилені до центру стінки, лінзоподібне дно, глибиною 1,6 м, рівень виявлення –1 м від нуля. Заповнення складалось з темно-сірого гумусованого суглинку. В ньому виявлено фрагменти кераміки XII-XIII ст., скланих кручаних браслетів, залізні ножі. Об'єкт 10 — споруда аморфної форми розмірами 3,45×2,95 м, мала похилі стінки, нерівне дно, глибиною –0,22–0,45 м, рівень виявлення –0,6 м від нуля. Заповнення складалось з темно-сірого гумусованого суглинку. В ньому виявлено фрагменти кераміки XII-XIII ст. Об'єкти 2, 6, 17, 18 і 32 — овальні або округлі в плані ямки розмірами 2×1,2–0,8×0,7 м з похилими стінками і рівним дном, глибиною 0,1–0,25 м, заповнені темно-сірим гумусом ним

суглинком з незначними вкрапленнями перепаленої глини. В їх заповненні траплялися поодинокі фрагменти кераміки XII-XIII ст. Об'єкти 11, 19, 2, 26 і 27 — ями споруди прямокутної форми розмірами 2,3×1,3–1,3×0,8 м, глибиною 0,15–0,4 м, з похилими стінками і рівним дном, заповнені темно-сірим гумусом з незначними вкрапленнями перепаленої глини. В їх заповненні також траплялися поодинокі фрагменти кераміки XII-XIII ст.

Об'єкти давньоруського часу. Об'єкти 24 і 33 — зернові ями круглої в план формі діаметром 1,2 м з нахиленими до центру стінками і лінзовидним дном глибиною 1 м. Рівень виявлення –0,6 м від нуля. Заповнення складалось з пухкого темно-сірого гумусованого суглинку з прошарками жовтого материкового суглинку. В ньому знайдено фрагменти стінок гончарних посудин давньоруського часу.

Об'єкт XV ст. Об'єкт 3 — споруда прямокутної форми розмірами 2,2×1,7 м. З похилими стінками і рівним дном, глибиною –0,25–0,35 м. Рівень виявлення –0,95 від нуля. Заповнення складалось темно-сірого гумусованого суглинку, в якому траплялись фрагменти горщиків XV ст.

Розкоп 12 розбито відповідно до меж відведеної під будівництво ділянки і орієнтовано кутами за сторонами світу з незначним відхиленням (рис. 1,2 г). З метою повного дослідження важливих об'єктів було закладено 4 дорізки.

Глибина культурного шару в межах розкопу становить 0,8–1 м. Нижче залягає шар перехідного до материка ґрунту жовто-сірого кольору в якому читаються заповнення об'єктів. Потужність останнього — 0,2–0,5 м. Нижче фіксується материковий су-

глинок жовтого кольору.

Всього в розкопі 12 виявлено і досліджено 26 об'єктів (номери об'єктів співпадають з номерами позначеними на плані (рис. 3).

Об'єкт 1 — яма овальної форми, видовжена по лінії південний захід — північний схід, розмірами 2,38×2,6 м, виявлена на рівні –0,6 м, стінки вертикальні, дно рівне глибиною –1,8 м, в південній частині знаходилась сходинка глибиною –1,4 м, розмірами 1,6×0,23 м. В заповненні, яке складалось з темного ґрунту виявлено кераміку, кістяну шпильку та уламок вістря дротика з кременю стжижовської культури доби бронзи.

Об'єкт 2 — яма круглої форми діаметром 1,4 м, виявлена на рівні –0,6 м, глибиною –2,05 м, стінки похилі, дно лінзоподібне. В заповненні, яке складалось з темного гумусованого суглинку виявлено кераміку VIII — IX ст.

Об'єкт 3 — яма круглої форми діаметром 0,4 м, виявлена на рівні –0,6 м, глибиною –0,9 м, дно і стіни рівні. В заповненні, яке складалось з чорного ґрунту виявлено кераміку XVII ст.

Об'єкт 4 — споруда неправильно-чотирикутної форми, з заокругленими кутами, виявлена на рівні –0,6 м, орієнтована по лінії Пн.-зх. — Пд.-сх., розмірами 1,25×0,82 м, глибиною –0,7 м, дно та стінки рівні, в південно-східній частині в дні знаходилась яма округлої форми діаметром 0,4 м, глибиною –1 м. Заповнення споруди складалось з чорного ґрунту, в якому виявлено кераміку XVII ст. Заповнення ями було світлішим.

Об'єкт 5 — яма овальної форми, видовжена по лінії південний захід — північний схід, розмірами 1,8×1,6 м, виявлена на рівні –0,6 м, глибиною –0,75 м, дно та стінки рівні. В за-

повненні, яке складалось з темного ґрунту виявлено кераміку стжижовської культури доби бронзи.

Об'єкт 6 — споруда яйцеподібної форми розмірами 2×1,45 м, орієнтована по лінії північ — південь, виявлена на рівні -0,6 м, глибиною -0,7 м, дно та стінки рівні. В заповненні, яке складалось з темного ґрунту виявлено уламки кераміки доби бронзи.

Об'єкт 7 — споруда видовжено-овальної форми, північна частина виходила за межі розкопу. Орієнтоване по лінії північ — південь, довжина досліджена на 5,4 м, ширина 3,25 м, виявлена на рівні -0,6 м, глибиною -1,7 м, в північній частині, -2 м в південній, -1,5 м в північно-західній. Стінки житла звужувались. В північно-західній частині споруди знаходилась яма округлої форми, конічна в розрізі, діаметром 0,42 м і глибиною -1,9 м. В центральній частині житла на дні влаштоване підковоподібну споруду на рівні -1,6 м, вирізану в лесі, розмірами 1,6×1 м, орієнтовану на схід — захід, внутрішня частина мала дно на рівні -1,8 м. До південно-східної частини житла примикала півовальна ніша розмірами 2,4×0,65 м, на її дні, виявленому на рівні -1 м по центру влаштовано глинобитне вогнище розмірами 0,6×0,65 м, товщина череня 0,07 м. Заповнення житла складалось з світло-сірого ґрунту подекуди з темнішими або світлішими включеннями. В ньому виявлено кераміку і вироби з кременю культури лінійно-стрічкової кераміки доби неоліту.

Об'єкт 8 — споруда продовгуватої, остаточно не встановленої форми, знищена скотомогильником та спорудою 10, виявлена на рівні -0,7 м, глибиною -1,8 м, дно та стінки рівні. Ширина споруди 1,8 м. В заповненні, яке складалось з темного ґрунту ви-

явлено уламки кераміки і вироби з кременю культури лінійно-стрічкової кераміки доби неоліту.

Об'єкт 9 — житло прямокутної форми, орієнтоване кутами за сторонами світу, розмірами 4,65×4 м, виявлене на глибині -0,6 м, глибина -0,95 м, стіни та дно рівні. По периметру житла під стінами влаштовано ровик шириною 0,12 м, глибиною -1,55 м, по кутах — круглі ями діаметром на ширину ровика, глибиною 1,95 м, західний кут житла знищено пізнім перекопом. В південно-західній стінці виявлено вхід шириною 1,4 м, глибина аналогічна долівці житла, довжину простежено на 0,42 м, під стінами по довжині влаштовано ровики шириною 0,1 м, глибиною -1,45 м, при з'єднанні їх з ровиком житла влаштовано округлі ями діаметром 0,4 м, глибиною -1,95 м. В долівці житла наявні заглиблення: в південному куті біля ровика — округла яма діаметром 0,15 м, глибиною 0,65 м, ближче до входу округла яма діаметром 0,44 м, глибиною -1,3 м (встановлено, що ця яма була засипана ще під час функціонування житла і замощена глиною долівки), до цих ям під південно-східною стінкою розташоване заглиблення неправильно-прямокутної форми з заокругленими кутами, розмірами 1×0,7 м, глибиною -1,3 м; в північній частині житла в долівці влаштовано круглу яму діаметром 0,1 м, глибиною -1,15 м, ближче до південно-східної стінки — круглу яму діаметром 0,15 м, глибиною -1,15 м; біля північно-західної стіни влаштовано яму круглої форми діаметром 1 м, глибиною -1,65 м, в південній частині ями влаштовано підбій потужністю 0,12 м, на дні, частково в підбої, влаштовано круглу яму діаметром 0,12 м, глибиною -1,8 м. Навколо описаної ями з підбоєм,

ближче до центру житла знаходяться 3 сильно випалені ділянки долівки, зі сторони стіни до неї примикає яма округлої форми діаметром 0,1 м, глибиною –1,05 м, поруч у східному напрямку в долівці влаштоване овальне заглиблення, витягнуте по лінії північ-південь, розмірами 0,6×0,4 м, глибиною –1,1 м. Заповнення житла складалось із сірого ґрунту, перекритого на рівні виявлення і дещо вище коричневим шаром багатим на органічні рештки та уламки кераміки, потужністю 0,2–0,4 м, найбільш інтенсивним в центральній частині житла. Кераміка, виявлена в заповненні належить до XV — XVI ст.

Об'єкт 10 — яма округлої форми, діаметром 1,8 м, виявлена на рівні –0,7 м, глибиною –1,8 м, дно та стінки рівні. В заповненні, яке складалось з темного ґрунту, виявлено кераміку VIII — IX ст. та кістяну проколку.

Об'єкт 11 — яма округлої форми діаметром 1,35 м, виявлена на рівні –0,7 м, глибиною –1,7 м, дно та стінки рівні. В заповненні, яке складалось з темного ґрунту, виявлено кераміку VIII — IX ст.

Об'єкт 12 — житло неправильно-прямокутної форми, орієнтоване кутами за сторонами світу, більша частина якого виходила за межі розкопу, виявлене на рівні –0,7 м, глибиною –0,8 м, дно та стінки рівні. Довжина повністю дослідженої стіни 2,4 м, інша простежена на 1,6 м. В східному куті влаштовано яму круглої форми діаметром 0,15 м, глибиною –1 м. В північному куті житла знаходилась піч прямокутної форми, виявлена на глибині –0,45 м, орієнтована челюстями на південний захід. Ширина печі 1,95 м, довжину простежено на 1,4 м. Черинь було виявлено на рівні –0,6 м, потужність його становила 0,06 м, виростка складалась з кісток

та кераміки X — початку XI ст. Під вимосткою знаходився черинь одної з печей об'єкта 16. В заповненні, яке складалось з сірого ґрунту з домішкою уламків печини та вугликів, виявлено кераміку X — початку XI ст.

Об'єкт 13 — інгумаційне поховання, виявлене на глибині –0,4 м, в культурному шарі. Довжина кістяка 1,75 м, ширина 0,4 м. Положення випростане на спині, орієнтація південно-західна, череп лежав на правому боці. Права рука, зігнута в лікті, лежала на животі, ліва, трохи зігнута, — на тазу. Під черепом лежав біфасціальний крем'яний серп доби бронзи. Кістяк знаходився над об'єктом 11, датованим VIII — IX ст., тож датувати його можна пізнішим часом — добою Київської Русі або литовсько-польським часом.

Об'єкт 14 — житло прямокутної форми, досліджене частково. Орієнтоване кутами за сторонами світу, виявлене на рівні –0,7 м, глибиною –1,2 м, дно та стінки рівні. Довжина одної стіни простежена на 2,4 м, іншої на 2 м. Біля південно-західної стіни було влаштовано прилавок шириною від 0,2 до 0,4 м, виявлений на рівні –1 м, в ньому було влаштовано круглу яму діаметром 0,2 м, глибиною –1,4 м. В південному куту влаштовано яму діаметром 0,21 м, глибиною –1,6 м. В цьому ж куті знаходилась піч неправильно-прямокутної форми розмірами 1,2×1,05 м, виявлена на рівні –0,7 м, орієнтована челюстями на північний схід. Глиняний черинь було виявлено на рівні –0,7 м, він мав потужність 0,1 м. В заповненні, яке складалось з сірого ґрунту з домішкою уламків печини та вугликів, виявлено кераміку XII —XIII ст., дві кістяні проколки та залізний виріб.

Об'єкт 15 — житло прямокутної форми. Орієнтоване кутами за сто-

ронами світу з відхиленням, виявлене на рівні $-0,7$ м, глибиною $-1,0$ м, дно та стінки рівні. Контури житла були нечіткі із-за накладання на об'єкт 21. Розміри житла $3,5 \times 3,6$ м, в південному та західному кутах — ями діаметром $0,2$ м, глибиною $-1,4$ м. В північному куті знаходилась піч неправильно-округлої форми, розмірами $1,2 \times 1,2$ м, виявлена на рівні $-0,5$ м, орієнтована челюстями на південь. Черінь виявлено на рівні $-0,9$ м, він мав потужність $0,1$ м. В заповненні житла, яке складалось з сірого ґрунту з домішкою уламків печини та вугликів, виявлено кераміку X — початку XI ст.

Об'єкт 16 — споруда неправильної форми з двома нішоподібними печами по краях, витягнута по лінії північ-південь, південна частина виходила за межі розкопу. Довжину прослідковано на $2,8$ м (не враховуючи печі), ширина $2,45$ м, виявлена на рівні $-0,7$ м, глибиною $-1,2$ м, дно та стінки рівні. У західній частині споруди влаштовано овальне заглиблення розмірами $1 \times 0,7$ м, глибиною $-1,85$ м. На північно-східному краю споруди знаходилась нішоподібна піч, від якої на рівні $-0,8$ м зберігся черінь потужністю $0,05$ м, вимощений уламками кераміки X ст., неправильно-округлої форми, розмірами $2,8 \times 2,6$ м. Під шаром кераміки простежено суцільний прошарок деревного вугілля. На південно-східному краю споруди знаходився аналогічний черінь, досліджений частково. Він був перекритий піччю об'єкта 12. Потужність череня становила $0,05$ м, виростка складалась з кісток та кераміки X ст. В заповненні, споруди, яке складалось з темного ґрунту, виявлено кераміку X ст.

Об'єкт 17 — глиняна засипка кількох кістяків тварин, виявлена на рівні $-0,35$ м.

Об'єкт 18 — яма округлої форми і трапецієподібної в перерізі, діаметром $1,75$ м, виявлена на рівні $-0,7$ м, глибиною $-1,7$ м, дно рівне. По всіх, окрім південно-західної, сторонах ями було влаштовано розширення дна потужністю $0,15$ м. В заповненні, яке складалось з сірого ґрунту, виявлено кераміку, кістяну голку та виріб з кременю стжижовської культури.

Об'єкт 19 — черінь нішоподібної печі, дослідженої частково, розмірами — $1,23 \times 0,6$ м. Виявлений на глибині $0,8$ м, потужність сягала $0,05$ м. на черені виявлено уламки кераміки давньоруського часу.

Об'єкт 20 — яма овальної форми розмірами $1,2 \times 1,1$ м з похилими стінками і рівним дном, глибиною $-0,1$ м. Рівень виявлення $-0,7$ м. Заповнення складалось з сірого суглинку. В ньому виявлено фрагменти кераміки стжижовської культури і культури лінійно-стрічкової кераміки.

Об'єкт 21 — ровоподібна споруда розмірами $7,36 \times 2,57$ м орієнтована по лінії північ-південь. Має похилі до середини стінки і нерівне дно. Глибиною $0,6$ м. Рівень виявлення $-0,7$ м. Заповнення складалось з сірого суглинку з вкраплення перепаленої глини. В ньому виявлено фрагменти кераміки культури лінійно-стрічкової кераміки, знаряддя і відщепи з кременю, обсидіанові платівки, кістки, фрагменти кам'яних доліт з зеленого сланцю, великі фрагменти глиняної перепаленої обмазки з домішками полови. В північній частині споруди на дні виявлено суцільний завал обмазки розмірами $1,6 \times 1,45$ м.

Об'єкти 22,23 — ями овальної форми розмірами $1,48 \times 1,1$ і $1,55 \times 1,45$ м з похилими стінками і лінзоподібним дном, глибиною $-0,3$ – $0,15$ і $-0,35$ м. Рівень виявлення $-0,7$ м. Заповнення складалось з сірого суглинку. В ньому

виявлено фрагменти кераміки стжижовської культури і культури лінійно-стрічкової кераміки.

Об'єкт 24 — яма овальної форми розмірами 2,6×2,3 м з похилими стінками і рівним дном, глибиною –0,9 м. Рівень виявлення –0,7 м. Заповнення складалось з сірого суглинку. В ньому виявлено фрагменти кераміки культури лінійно-стрічкової кераміки, перепаленої обмазки, кістки, знаряддя і відщепи з кременю.

Об'єкт 25 — черінь вимощений керамікою тшинецько-комарівської культури, збережена частина якого мала розміри 1,35×0,8. Рівень виявлення –0,6 м. Заповнення на цьому рівні складалось з темно-сірого суглинку. В ньому виявлено фрагменти посудин якими вимощено черінь.

Об'єкт 26 — споруда овальної форми розмірами 3,1×1,35 м з похилими ступінчастими стінками і рівним дном, глибиною –0,6 м. Рівень виявлення –0,7 м. Заповнення складалось з сірого суглинку. В ньому виявлено фрагменти кераміки культури лінійно-стрічкової кераміки, перепаленої обмазки, кістки, знаряддя і відщепи з кременю, фрагменти кераміки стжижовської культури.

Спостереження за прокладанням траншеї під каналізацію проводилось в короткі строки. У зв'язку з цим проводилась лише зачистка вертикальних стінок і фіксація стратиграфії і заповнень об'єктів. Останні були виявлені лише в стінках північно-східної частини траншеї. На цій ділянці зафіксовано наступну стратиграфію: До глибини –1–1,2 залягав темно-сірий суглинок з вкрапленнями перепаленої глини і вугілля, нижче знаходився шар сірого суглинку потужністю 0,2–0,3 м, який підстилався перехідним до материкового шаром жовто-сірого суглинку по-

тужністю 0,4–0,5 м. В стінках траншеї зафіксовано усього 32 об'єкти (рис. 1,2 д). Серед них три культури лінійно-стрічкової кераміки (об'єкти 2, 6 і 19), стжижовської культури (об'єкти 2, 6, 19), лужицької культури (об'єкти 3 і 10), X ст. (об'єкти 7, 18 і 20), XII — П.П. XIII ст. (об'єкт 5), давньоруського часу (об'єкти 8, 9, 15, 16, 17, 23, 25, 26), XVI ст. (об'єкт 14) і невизначеного часу (об'єкти 11, 12, 22, 24, 29, 31, 32). В об'єкті 30 вдалось дослідити повністю. Це — безінвентарне інгумаційне поховання в ямі епішнурової культури. Кістяк лежав в скорченій позі на правому боці, орієнтований головою на схід. Біля нього в заповненні ями знайдено фрагменти кераміки культури багатоваликової кераміки і крем'яні відщепи.

Джерела та література:

1. Златогорський О. Дослідження багатощарового поселення Гнідавська Гірка біля Луцька у 2009 році/О. Златогорський, А. Бардецький//*Materialy i Sprawozdania Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego. Tom XXXI.* — Rzeszow 2010. — S.101–114.
2. Златогорський О.Є. Про результати рятівних археологічних досліджень на багатощаровому поселенні в урочищі «Гнідавська Гірка» 2008 року/О.Є. Златогорський, В.Г. Баюк//*Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки.* — 2009. — № 13. — С. 73–79.
3. Кучера М.П. Поселення волинян на околиці м.Луцька/М.П. Кучера//*Археологія.* — 1975. — №.15. — С. 98–104.
4. Кучінко М. М. Давньоруське поселення на Гнідавській Гірці у Луцьку/М.М. Кучінко//*Археологія.* — 1976. — Вип. 19. — С. 100–105.
5. Охріменко Г.В. Кам'яна доба на території Північно-Західної України (XII–III тис. до н.е.)/Г.В. Охріменко. — Луцьк, 2009.

6. Свешніков І. Нові поховання початку бронзової доби на Західній Волині/І.Свешніков//*Studia Archeologia*. — 1993. — № 1. — С.23–26.
7. Терський С. В. Лучеськ X–XV ст./С. В. Терський. — Львів, 2006.
8. Фітицьке Я. Цьогорічні археологічні дослідження на Волині/Я. Фітицьке//Археологічна спадщина Яна Фітицьке. — Луцьк, 2005. — С. 99–100.
9. Шкоропад В. В. Охоронні дослідження на багатошаровій пам'ятці в с.Рованці (урочище Гнідава) що на Волині/В. В. Шкоропад//Археологічні відкриття в Україні 2002–2003 рр.: Збірка наукових праць. — Київ, 2004. — Вип. 6. — С. 365–367.

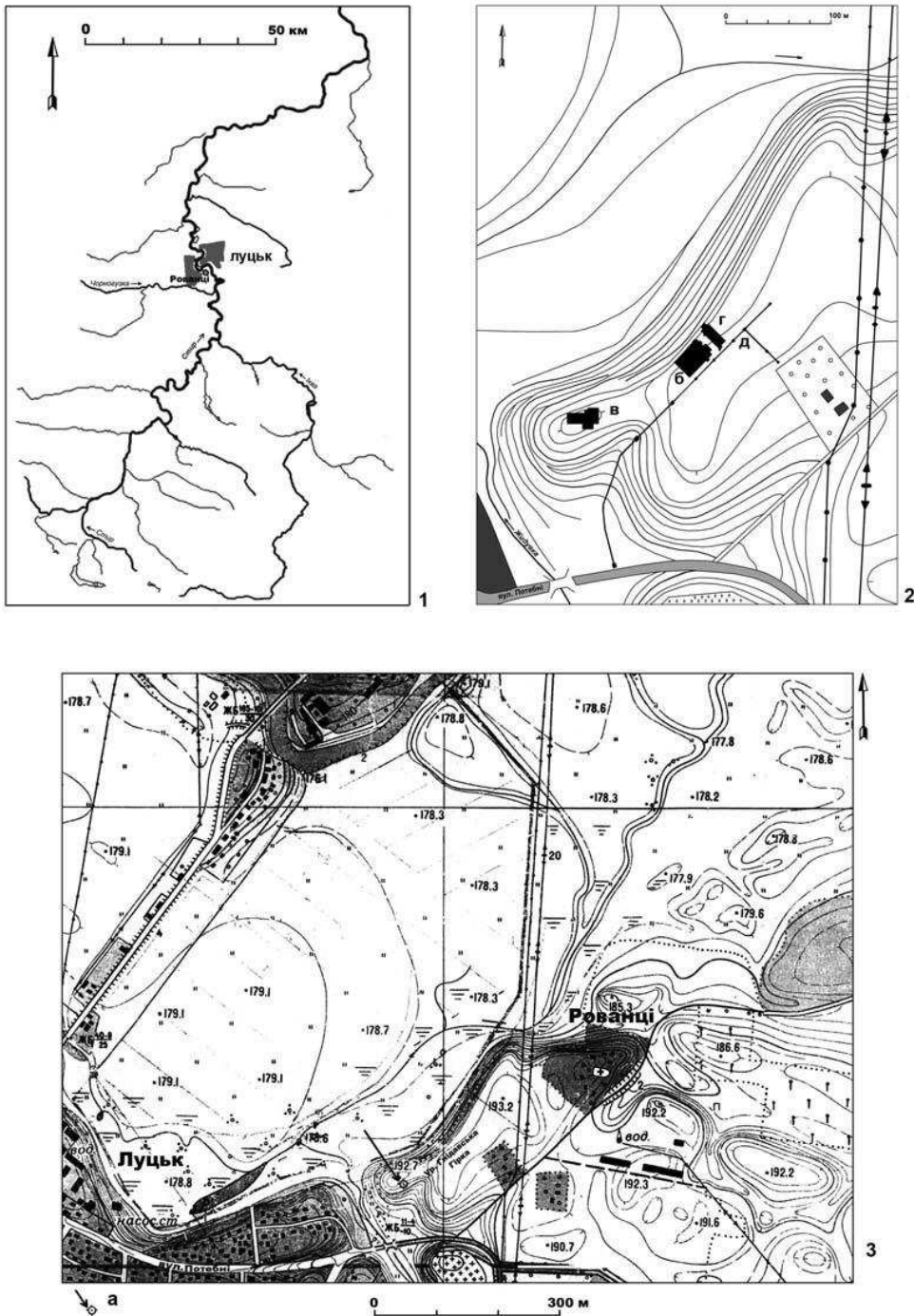

Рис. 1. 1 – карта річкової системи середньої течії р. Стир; 2 – топографічний план урочища «Гнідавська Гірка» з позначенням місць розташування розкопів 2009- 2010 рр.: б- розкоп 10; в – розкоп 11; г – розкоп 12; д – траншея; 3 - Розміщення урочища «Гнідавська Гірка» на топографічній карті: а - місце проведення розкопок 2010 р.

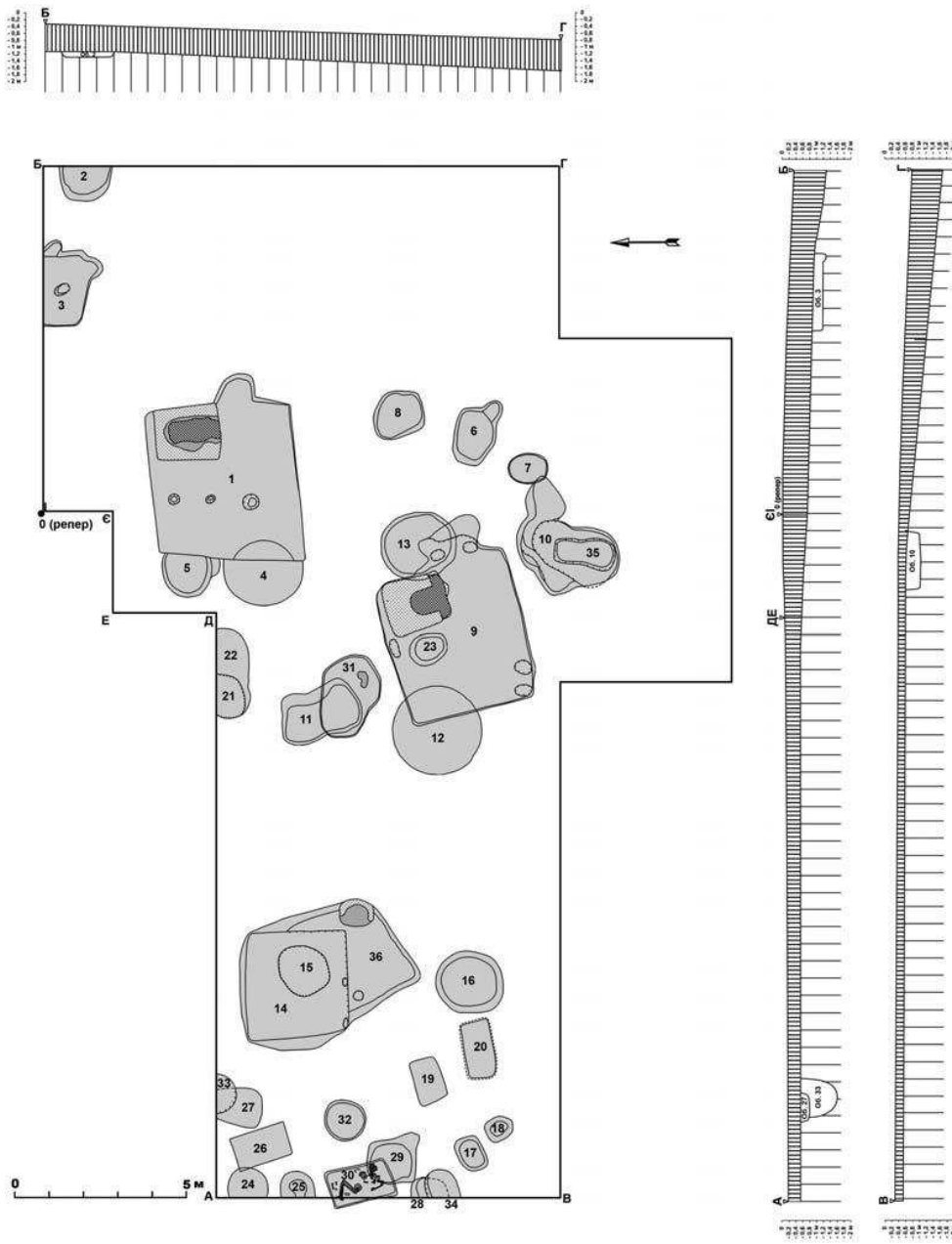

Рис. 2. Загальний план і перерізи розкопу 11. Номери на плані співпадають з номерами об'єктів.

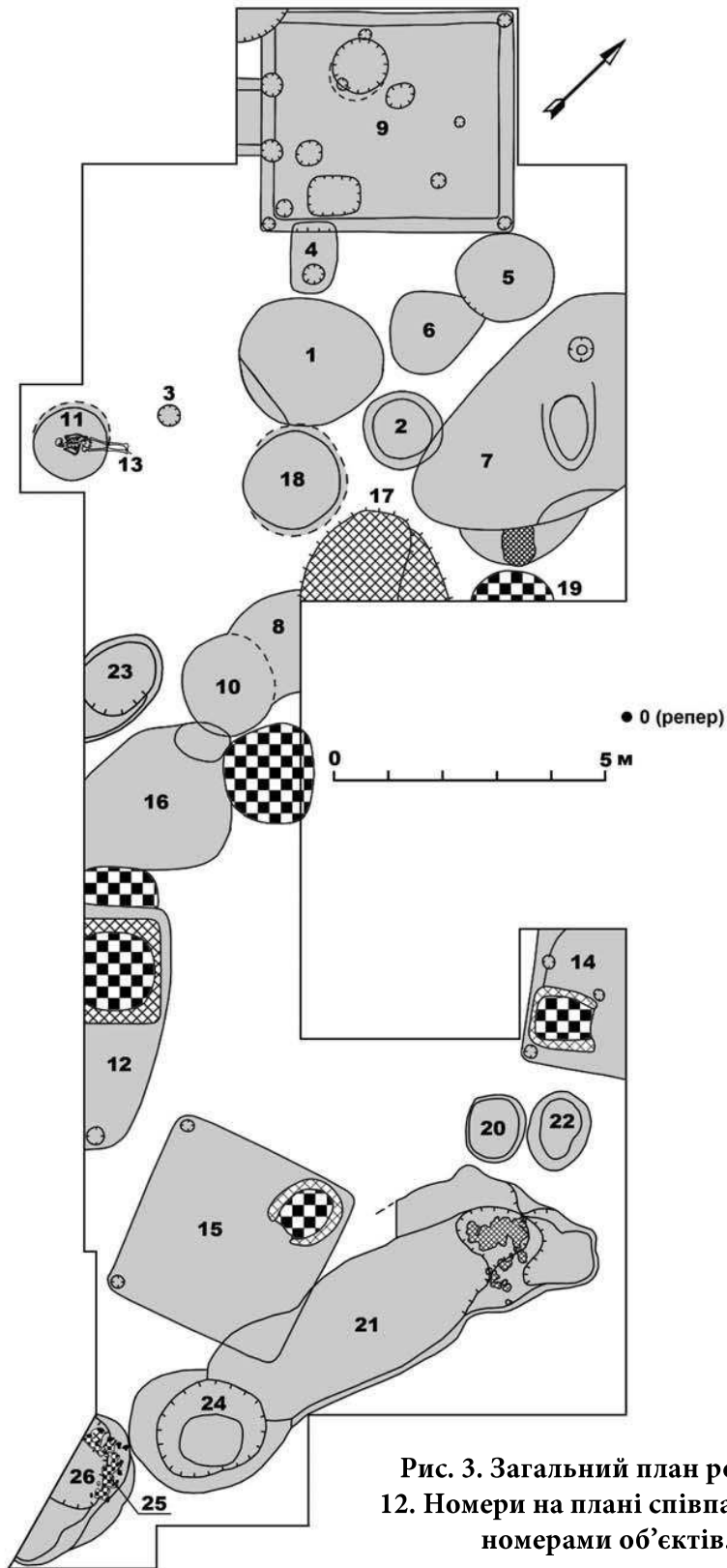

Рис. 3. Загальний план розкопу 12. Номери на плані співпадають з номерами об'єктів.

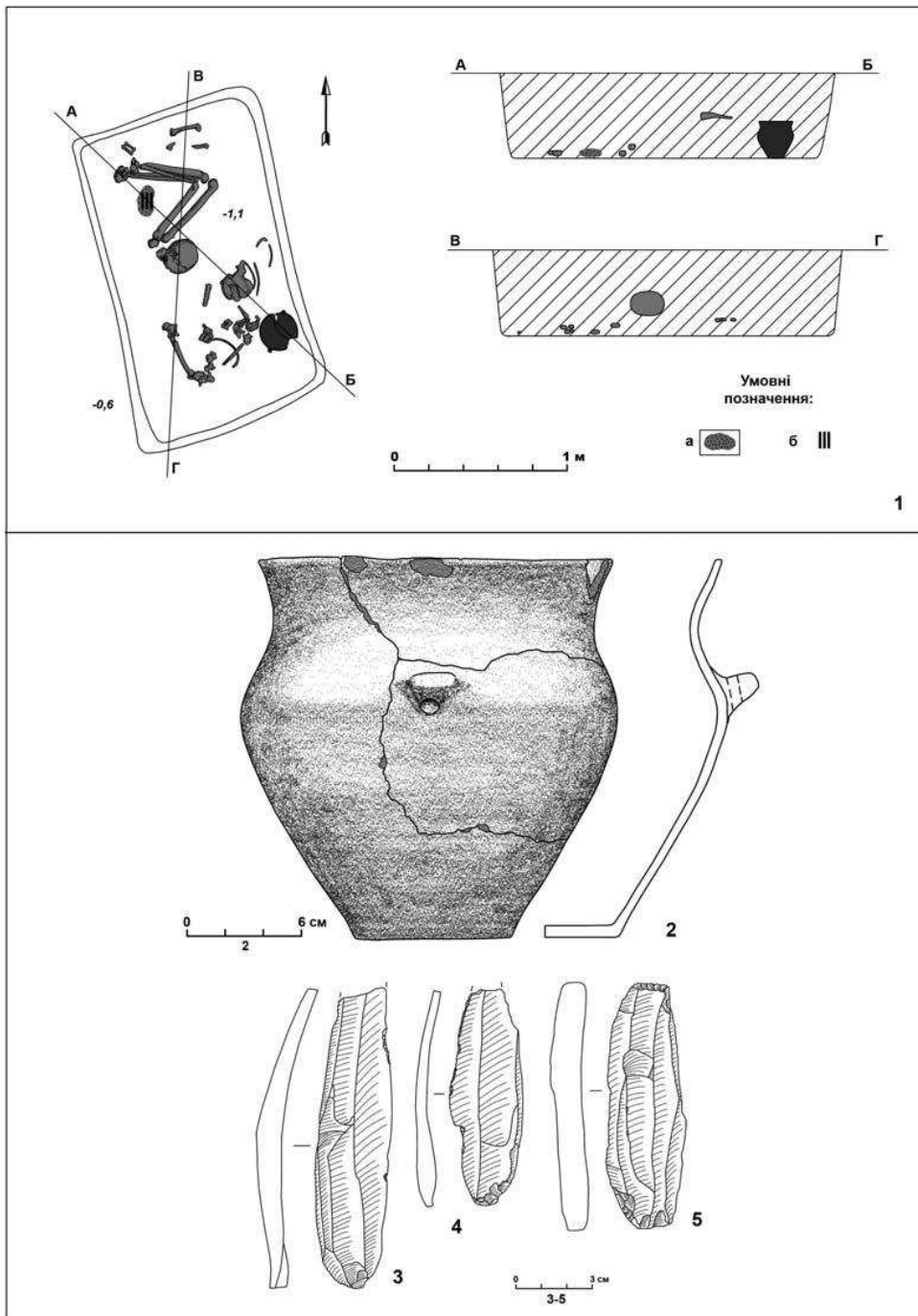

Рис. 4. Рованці - Гнідавська Гірка. Розкоп 11: 1 - план і розрізи поховання волино-люблінської культури (об'єкт 30); 2-5 -інвентар поховання.

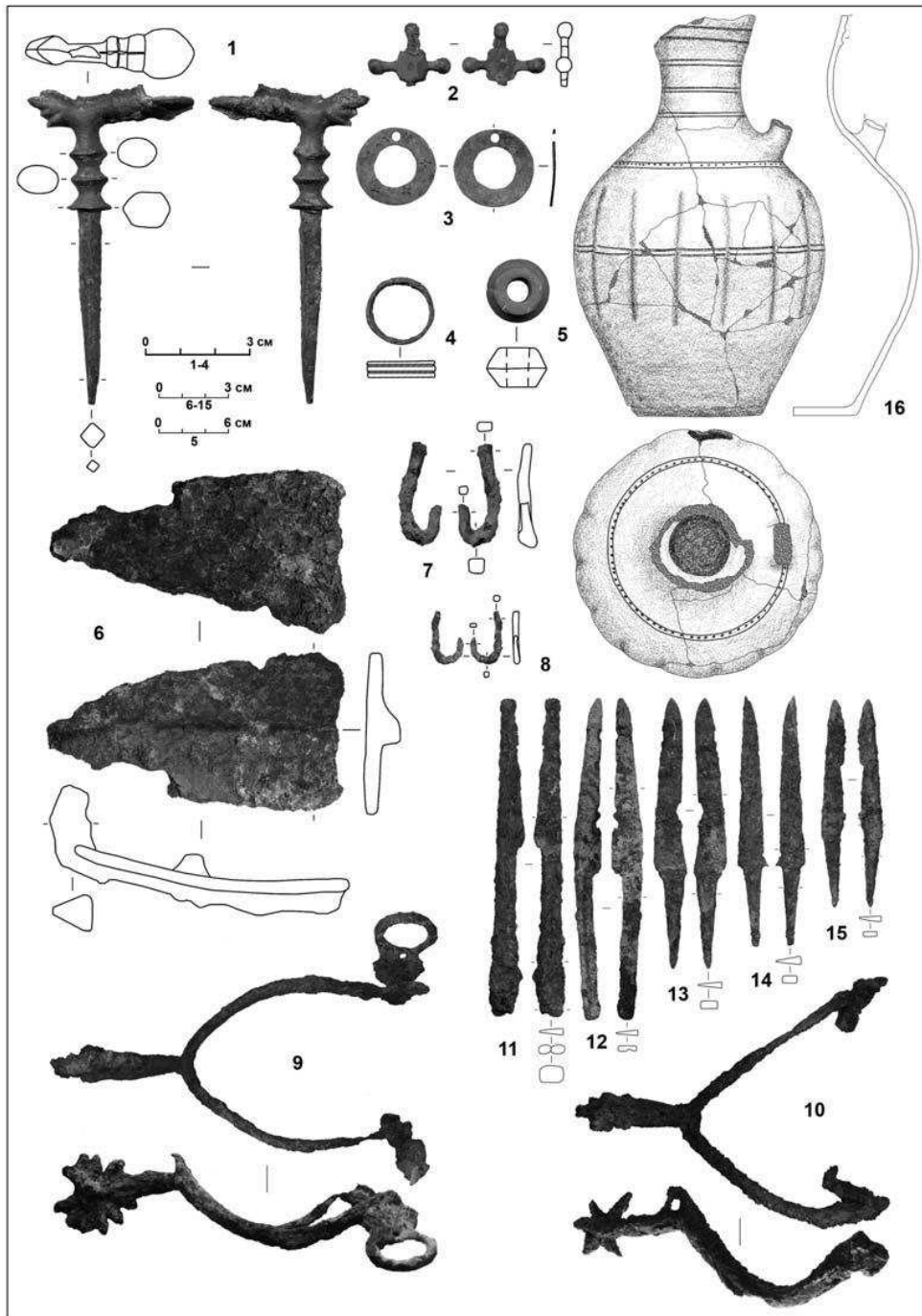

Рис. 5. Рованці - Гнідавська Гірка. Розкоп 11: матеріали з житла XIII ст. (об'єкт 1): 1,2 – бронза; 3,4 мідь; 5 – пірофіліт; 6 – 15 – залізо; 16 – кераміка.